

**ЗАТРИМАННЯ УПОВНОВАЖЕНОЮ СЛУЖБОВОЮ ОСОБОЮ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ОГЛЯД СУДОВОЇ ПРАКТИКИ****DETENTION BY AN AUTHORISED OFFICIAL UNDER MARTIAL LAW:
A REVIEW OF COURT PRACTICE**

Ювшин В.В., здобувач
науково-дослідної лабораторії з проблем протидії злочинності
Національна академія внутрішніх справ
ORCID ID: 0009-0007-7475-8614

Досліджено питання правового регулювання затримання уповноваженою службовою особою в умовах воєнного стану. Під час розв'язання проблеми висвітлено правові позиції рішень Верховного Суду, піддано аналізу окремі судові рішення за скаргами сторони захисту на дії та рішення правоохоронних органів, на дії чи бездіяльність слідчого, прокурора та інших осіб під час досудового розслідування, пов'язаних із затриманням особи в порядку, передбаченому статтею 208 та пунктом 6 частини 1 статті 615 Кримінального процесуального кодексу України.

Констатовано, що в правозастосовчій діяльності оскарження затримання фактично реалізується стороною захисту під час досудового розслідування у порядку статті 206 Кримінального процесуального кодексу України.

На прикладі кількох рішень місцевих судів виокремлено порушення, подані в скаргах сторони захисту на дії та рішення правоохоронних органів, на дії чи бездіяльність слідчого, прокурора та інших осіб під час досудового розслідування, пов'язані із затриманням, а саме: підстави затримання по статті 208 Кримінального процесуального кодексу України відсутні; протокол затримання за місцем проведення обшуку не складено; сфальсифікований в подальшому протокол затримання складений у відсутності захисника; протокол затримання складений від імені слідчого, який не був присутній під час проведення обшуку та затримання; в протоколі обшуку невірно вказаний час складання нібито за місцем проведення обшуку, однак за місцем проживання особи цього не відбувалося; протокол затримання складений без участі понятих; особа не набула статусу підозрюваного; в протоколі затримання відсутні підписи понятих, а також адвоката з центру надання безоплатної вторинної правової допомоги; незаконне затримання (провокація злочину з боку правоохоронних органів, шляхом втручання в адвокатську діяльність особи) тощо.

На основі аналізу представлених вище скарг сторони захисту, висвітлено обґрунтування слідчого судді щодо законності затримання уповноваженою службовою особою в умовах воєнного стану, на підставі частини 1 статті 208 та пункту 6 частини 1 статті 615 Кримінального процесуального кодексу України, викладені в судових рішеннях судів загальної юрисдикції з урахуванням правових позицій Касаційного кримінального суду Верховного Суду.

Ключові слова: досудове розслідування, затримання, підозрюваний, скарга, сторона захисту, слідчий суддя

The article examines the issues of legal regulation of detention by an authorised official under martial law. In addressing the issue, the author highlights the legal positions of the Supreme Court decisions, analyses certain court decisions on the defence's complaints against the actions and decisions of law enforcement agencies, actions or inaction of the investigator, prosecutor and other persons during the pre-trial investigation related to the detention of a person in accordance with Article 208 and paragraph 6 of Part 1 of Article 615 of the Criminal Procedure Code of Ukraine.

It is stated that in law enforcement activities, the appeal against detention is actually implemented by the defence party during the pre-trial investigation in accordance with Article 206 of the Criminal Procedure Code of Ukraine.

On the example of several decisions of local courts, the author highlights the violations filed by the defence in complaints against the actions and decisions of law enforcement agencies, actions or omissions of the investigator, prosecutor and other persons during the pre-trial investigation related to detention, namely: there are no grounds for detention under Article 208 of the Criminal Procedure Code of Ukraine; the detention report at the place of search was not drawn up; the subsequently falsified detention report was drawn up in the absence of a defence counsel; the detention report was drawn up on behalf of an investigator who was not present during the search and detention; the search report incorrectly indicates the time of the search allegedly at the place of the search, but this did not happen at the person's place of residence; the detention report was drawn up without the participation of witnesses; the person did not acquire the status of a suspect; the detention report does not contain the signatures of witnesses, as well as a lawyer from the centre for free secondary legal aid; illegal detention (provocation of a crime by law enforcement agencies by interfering with the person's advocacy), etc.

Based on the analysis of the above-mentioned complaints of the defence, the author highlights the investigating judge's justifications for the legality of detention by an authorised official under martial law, based on Article 208(1) and Article 615(1)(6) of the Criminal Procedure Code of Ukraine, set out in the court decisions of the courts of general jurisdiction, taking into account the legal positions of the Criminal Court of Cassation of the Supreme Court.

Key words: pre-trial investigation, detention, suspect, complaint, defence, investigating judge.

Постановка проблеми. З початком широкомасштабного вторгнення росії в Україну та введенням правового режиму воєнного стану було внесено значну кількість змін до багатьох розділів Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України). Дослідження інституту заходів забезпечення кримінального провадження, зокрема тимчасових запобіжних заходів, таких як затримання уповноваженою службовою особою, у порядку, передбаченому ст. 208 КПК України, має особливе значення для кримінального процесуального законодавства. Аналіз сутності процесуального порядку затримання є складним і суперечливим, оскільки вказаний інститут зазнав певних змін в умовах воєнного стану, які стали предметом як теоретичних, так і практичних дискусій [1, с. 364].

Стан опрацювання проблематики. Окремі аспекти процесуального регулювання затримання під час дії

правового режиму воєнного стану в Україні досліджували А. Г. Гаркуша, І. В. Гловюк, В. А. Завтур, А. В. Захарко, О. В. Капліна, В. М. Кіяниця, О. В. Лазукова, Л. М. Лобойко, Т. О. Лоскутов, В. В. Рогальська, А. С. Симчук, Д. І. Сирота, Г. К. Тетерятник, Т. Г. Фоміна, Шумська (Резцова) Н. С. та ін.

Мета наукової статті – на прикладі судової практики, аналізу положень чинного кримінального процесуального законодавства з'ясувати особливості затримання уповноваженою службовою особою в умовах воєнного стану, виявити законодавчі невідповідності та суперечності та надати науково-обґрунтовані пропозиції і рекомендації для удосконалення кримінального процесуального законодавства в контексті предмету дослідження.

Виклад основного матеріалу. Згідно зі ст. 208 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК

України), затримання уповноваженою службовою особою може відбуватися без ухвали слідчого судді, причому перелік підстав для цього є вичерпним [2].

Так, уповноважена службова особа має право затримати особу, підозрювану у вчиненні злочину, за який передбачено покарання у вигляді позбавлення волі, без ухвали слідчого судді або суду лише в таких випадках: 1) якщо цю особу застали під час вчинення злочину або замаху на його вчинення (абз. 2 ч. 1 ст. 208 КПК України); 2) якщо безпосередньо після вчинення злочину очевидець, в тому числі потерпілий, або сукупність очевидних ознак на тілі, одязі чи місці події вказують на те, що саме ця особа щойно вчинила злочин (абз. 3 ч. 1 ст. 208 КПК України); 3) якщо є обґрунтовані підстави вважати, що можлива втеча з метою ухилення від кримінальної відповідальності особи, підозрюваної у вчиненні тяжкого або особливо тяжкого корупційного злочину, віднесенного законом до підслідності Національного антикорупційного бюро України (абз. 4 ч. 1 ст. 208 КПК України); 4) якщо є обґрунтовані підстави вважати, що можлива втеча з метою ухилення від кримінальної відповідальності особи, підозрюваної у вчиненні (абз. 5 ч. 1 ст. 208 КПК України) [2; 3].

Водночас, ч. 4 ст. 208 та п. 6 ч. 3 ст. 42 КПК України, задекларовано право підозрюваного вимагати перевірки обґрунтованості свого затримання.

Також, відповідно до п. 4 ст. 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі - ЄКПЛ), кожна особа, позбавлена свободи внаслідок арешту або тримання під вартою, має право ініціювати провадження, в рамках якого суд без зволікань встановлює законність затримання та приймає рішення про звільнення, якщо затримання виявляється незаконним [4].

Щодо затримання особи в умовах воєнного стану, відповідно до п. 6 ч. 1 ст. 615 КПК України, якщо існують підстави для затримання без ухвали слідчого судді або суду, визначені ст. 208 КПК України, або якщо виникають обґрунтовані підстави вважати, що особа, підозрювана у вчиненні злочину, може втекти, щоб уникнути кримінальної відповідальності, уповноважена службова особа має право затримати цю особу без ухвали слідчого судді чи суду. При цьому строк затримання не може перевищувати терміни, встановлені ст. 211 КПК України [2].

Якщо існують об'єктивні обставини, які унеможливають вручення затриманій особі письмового повідомлення про підозру у строки, визначені ст. 278 КПК України, і ці процесуальні дії відбуваються в умовах воєнного стану, термін для вручення такого повідомлення може бути продовжено до сорока восьми годин. Якщо протягом цього часу, з моменту затримання, особі не було вручено повідомлення про підозру, вона підлягає негайному звільненню [2].

Згідно з частинами 4 та 5 ст. 208 КПК України, уповноважена службова особа, яка здійснила затримання, зобов'язана негайно повідомити затриманому зрозумілою для нього мовою причини затримання та злочин, у вчиненні якого його підозрюють. Крім того, вона повинна роз'яснити затриманому його права: мати захисника, отримувати медичну допомогу, давати пояснення або ж відмовитися від будь-яких коментарів щодо підозри, а також право негайно повідомити інших осіб про своє затримання та місце перебування відповідно до ст. 213 КПК України. Затриманий має право вимагати перевірки обґрунтованості затримання та реалізовувати інші процесуальні права, передбачені кримінальним процесуальним законодавством. Про затримання особи, підозрюваної у вчиненні злочину, обов'язково складається протокол. У ньому, окрім відомостей, зазначених у ст. 104 КПК України, повинні бути вказані: місце, дата та точний час (година і хвилини) затримання відповідно до ст. 209 КПК України; підстави затримання; результати особистого обшуку; а також клопотання, заяви чи скарги затриманого, якщо

такі були подані. Якщо на момент затримання прізвище, ім'я та по батькові затриманої особи невідомі, у протоколі наводиться детальний опис цієї особи, а також додається її фотознімок. Протокол про затримання підписується особою, яка його склала, та затриманим. Копія протоколу негайно вручається затриманому під розпис і надсилається прокурору [2; 5].

Верховний Суд, у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду, у своїй постанові від 20 жовтня 2022 року у справі № 565/1354/19 (провадження № 51-443км20) зазначив, що кримінальне процесуальне законодавство не вимагає складання протоколу затримання в момент фактичного затримання особи. Зокрема, Верховний Суд підкреслює, що ч. 5 ст. 208 КПК України вимагає обов'язкового складання протоколу затримання з вказівкою години та хвилини затримання. Тобто, це означає, що КПК України допускає ситуації, коли фактичне затримання особи та складання протоколу можуть не збігатися в часі, враховуючи певні обставини (наприклад, відстань до адміністративної будівлі уповноваженого органу або введення воєнного стану). Суд також зазначає, що зволікання у складанні протоколу є виправданим, якщо об'єктивні причини змусили уповноважену особу діяти саме так [6].

Крім того, ч. 4 ст. 213 КПК України, зобов'язує уповноважену службову особу, яка здійснила затримання, негайно повідомити про це орган (установу), уповноважений законом надавати безоплатну правову допомогу. Більше того, необхідно враховувати Порядок інформування центрів з надання безоплатної правничої допомоги про випадки затримання, адміністративного арешту або застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2011 р. № 1363, де п. 2 передбачено обов'язок суб'єкта подання інформації, у тому числі слідчого, повідомити про фактичне затримання особи з наданням відомостей про особу затриманого. У разі коли надання безоплатної вторинної правничої допомоги затриманій особі вже розпочато на підставі іншого повідомлення, зареєстрованого в системі, уповноважена службова особа центру інформує про це заявника або уповноваженого з прав людини із зазначенням номера доручення регіонального/міжрегіонального центру з надання безоплатної правничої допомоги, прізвища, імені та по батькові адвоката і його номера телефону (абз. 4 п. 6 Порядку) [7].

Згідно з частинами 2 та 3 ст. 206 КПК України, якщо слідчий суддя отримує інформацію з будь-яких джерел, що викликає обґрунтовану підозру, що на території юрисдикції суду перебуває особа, позбавлена свободи без судового рішення, яке набрало законної сили, або не звільнена з-під варти після внесення застави відповідно до вимог кримінального процесуального законодавства, він зобов'язаний винести ухвалу. Така ухвала має зобов'язати будь-який орган державної влади чи службову особу, під вартою яких утримується особа, терміново доставити її до слідчого судді для з'ясування причин позбавлення свободи. Слідчий суддя зобов'язаний звільнити позбавлену свободи особу, якщо орган державної влади чи службова особа, під вартою яких тримається ця особа, не надасть судові рішення, яке набрало законної сили, або не доведе наявності інших правових підстав для позбавлення особи свободи [2; 5].

В контексті досліджуваної проблематики, вбачаємо за доцільне звернутися до судової практики щодо законності затримання в умовах воєнного стану.

Так, Ухвалою Ужгородського міськрайонного суду Закарпатської області 18 грудня 2024 року встановлено, що «...з протоколу затримання Особа_5 від 19 вересня 2024 року, з врахуванням постанови про уточнення та виправлення описки від 20 вересня 2024 року, складених та підписаних слідчим слідчого відділення поліції

№ 2 Ужгородського РУП ГУНП в Закарпатській області старшим лейтенантом поліції Особа_11, вбачається, що Особа_5 був затриманий на підставі п.6 ч.1 ст.615 КПК України о 08 год. 40 хв. 19 вересня 2024 року в присутності захисника Особа_8 за адресою: м. Ужгород, вул. Карпатської України, 10 А. Протокол затримання складений о 10 год. 40 хв. 19 вересня 2024 року в приміщенні Ужгородського РУП ГУНП в Закарпатській області, м. Ужгород, вул. Карпатської України, 10 А [5].

У свою чергу, сторона захисту стверджує, що підстави для затримання Особа_5 відповідно до ст. 208 КПК України відсутні. Проте суд наголошує на тому, що в умовах воєнного стану перелік підстав для затримання є розширеним у порівнянні з мирним часом. Законодавство дозволяє затримувати особу не лише на основі підстав, визначених у ст. 208 КПК України, а й у випадках, коли існують підстави вважати, що особа, підозрювана у вчиненні будь-якого злочину, може втекти з метою ухилення від кримінальної відповідальності (п. 6 ч. 1 ст. 615 КПК України).

Згідно з пунктом 1(с) статті 5 ЄКПЛ, можливість затримання особи на підставі обґрунтованої необхідності для запобігання втечі після вчинення правопорушення також передбачена [4].

Наступна скарга була пов'язана з тим, що протокол затримання за місцем проведення обшуку (місцем проживання Особа_5) не складено, сфальсифікований в подальшому протокол затримання складений у відсутності захисника. Так, з матеріалів тієї ж самої справи, а саме з протоколу обшуку від 19 вересня 2024 року, а також з аналізу відеоматеріалів і свідчень, наданих під час судового засідання, видно, що «...обшук, який тривав з 07 год. 19 хв. до 08 год. 02 хв., проводився за адресою проживання Особа_5 (Адреса_1). На момент обшуку був присутній адвокат Особа_3. Однак, через фізичну відсутність адвоката за договором, орган досудового розслідування залучив захисника за рахунок держави, адвоката Особа_8 [5]. Саме в його присутності Особа_5 була затримана о 08 год. 40 хв. Пізніше, коли адвокат Особа_3 прибув до Ужгородського РУП ГУНП в Закарпатській області за адресою вул. Карпатської України, 10 А, затриманий висловив бажання скористатися послугами адвоката за власним вибором. Відповідно до чинного законодавства, особа не має права одночасно користуватися послугами захисника, з яким уклала договір, та безкоштовною правовою допомогою, що надається за рахунок держави. Тому, враховуючи, що Особа_5 залучила адвоката за власним вибором, повноваження захисника Особа_8, призначеного за рахунок держави, припинилися відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 23 Закону України «Про безоплатну правничу допомогу». У зв'язку з цим, підпис адвоката Особа_8 відсутній на протоколі затримання від 19 вересня 2024 року. Проте даний протокол був вручений о 11 год. 54 хв. 19 вересня 2024 року адвокату Особа_3, який висловив письмові зауваження щодо його складання, зазначивши: «Протокол затримання сфальшований за часом, датою та місцем складання і є незаконним» [5].

Щодо твердження скаржника, що в протоколі обшуку невірно вказаний час складання 08 год. 40 хв. нібито за місцем проведення обшуку, однак за місцем проживання Особа_5 цього не відбувалося. Так, у протоколі затримання Особа_5, датованому 19 вересня 2024 року, з урахуванням постанови слідчого від 20 вересня 2024 року, зазначено, що документ був складений 19 вересня 2024 року о 10:40, при цьому фактичний час затримання становив 08 год. 40 хв. тієї ж дати. Відповідно до норм кримінального процесуального законодавства, не вимагається складання протоколу затримання в момент фактичного затримання особи. Зокрема, ч. 5 ст. 208 КПК підкреслює обов'язковість складання протоколу із зазначенням години та хвилини затримання. Тобто, КПК України допускає ситуації, коли фактичний час затримання особи та час складання про-

токолу можуть не збігатися, враховуючи певні обставини (наприклад, відстань до адміністративної будівлі уповноваженого органу або введення воєнного стану). Запізніле складання протоколу про затримання є виправданим, якщо об'єктивні причини змусили уповноважену особу діяти саме таким чином [5].

Порушення прав особи, яке проявляється в затриманні до моменту, зазначеного в протоколі, може бути виправлене судом, який відповідно до закону встановить фактичний час затримання. Таку правову позицію викладено в постанові Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 9 липня 2024 року у справі 678/428/23. Сказане також стосується місця затримання [8].

Щодо скарги про те, що протокол затримання складений від імені слідчого, який не був присутній під час проведення обшуку та затримання, суд зазначає, «...що слідчий Особа_30 згідно даних витягу з ЄРДР здійснює досудове розслідування у кримінальному провадженні №12024071070000058, а група слідчих, визначена у конкретному кримінальному провадженні відповідно до ст. 39 КПК України, діє як єдина процесуальна особа - слідчий, а процесуальні дії, що вчиняють слідчі, які входять до групи, мають взаємодоповнюючий та взаємозамінний характер і спрямовані на реалізацію прав та обов'язків слідчого відповідно до норм КПК України [5]. На зазначене звернув увагу Касаційний кримінальний суд Верховного Суду у постанові від 4 липня 2024 року по справі № 235/3636/20.

Наступна скарга - протокол затримання складений без участі понятих. З матеріалів справи слідує, що обов'язкова присутність незаінтересованих осіб (понятих) при проведенні процесуальної дії – затриманні – чинним КПК України не передбачено. Поняті можуть бути запрошені для участі в інших процесуальних діях, якщо слідчий, прокурор вважатиме це за доцільне (ч. 7 ст. 223 КПК України) [2].

На обґрунтування скарги, що Особа_5 не набув статусу підозрюваного суд зазначає, «...19 вересня 2024 року Особа_5 отримав повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 307 КК України, що підтверджується копією повідомлення про підозру. Також встановлено, що 20 вересня 2024 року, тобто не пізніше ніж через шістьдесят годин після затримання, слідчий, погодивши свої дії з прокурором, подав до Великоберезнянського районного суду Закарпатської області клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою щодо підозрюваного Особа_5 [5].

Крім того, в ухвалі Великоберезнянського районного суду Закарпатської області від 21 вересня 2024 року було перевірено обґрунтованість підозри щодо Особа_5 у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 307 КК України. Суд застосував до нього запобіжний захід у вигляді цілодобового домашнього арешту на термін 60 днів, до 19 листопада 2024 року. При цьому слідчий суддя оцінив аргументи сторони захисту, які стосувалися того, що ОСОБА_5 не має статусу підозрюваного в даному кримінальному провадженні.

Слідчий суддя дійшов висновку, що протокол затримання особи був складений відповідно до вимог кримінального процесуального законодавства. У ньому наведені законні підстави для затримання без ухвали слідчого судді, згідно з п. 6 ч. 1 ст. 615 КПК України. На момент розгляду скарги слідчий суддя не виявив істотних порушень прав та свобод людини під час складання цього протоколу. Отже, оскільки стороною захисту не було наведено переконливих та достатніх доказів на обґрунтування незаконності затримання підозрюваного Особа_5, слідчий суддя дійшов висновку, що скарга щодо визнання затримання Особа_5 незаконним не підлягає задоволенню» [5].

Звертаючись до матеріалів іншої справи, зазначимо,

що захисник у скаргі вказав, що ухвала суду містила дозвіл на проведення обшуку, проте вона не передбачала затримання Особа_6, який був присутній на місці обшуку [9].

Зокрема, Ухвалою Рівненського міського суду Рівненської області 18 грудня 2024 року встановлено: «... як вбачається з протоколу затримання, Особа_6 був затриманий на підставі п. 1, 2, 3 ч. 1 ст. 208 КПК України, а саме: особа може бути затримана, якщо її застали під час вчинення злочину або замаху на нього. Також затримання можливе, якщо безпосередньо після злочину свідок, зокрема потерпілий, або очевидні ознаки на тілі, одязі чи місці події вказують на те, що ця особа щойно вчинила злочин. Крім того, якщо існують обґрунтовані підстави вважати, що особа, підозрювана у вчиненні тяжкого або особливо тяжкого корупційного злочину, може втекти, щоб уникнути кримінальної відповідальності, це також є підставою для затримання [2; 9]. Відповідно до п. 6 ч. 1 ст. 615 КПК України, затримання може відбутися без ухвали слідчого судді або суду, якщо є випадки, визначені ст. 208 КПК України, або виникли обґрунтовані обставини, що свідчать про можливу втечу особи, підозрюваної у вчиненні злочину. У такому випадку уповноважена службова особа має право на затримання без ухвали слідчого судді, суду або постанови керівника органу прокуратури. У протоколі затримання особи, підозрюваної у вчиненні кримінального правопорушення, від 10 червня 2024 року, складеному стосовно Особа_6, слідчим зазначено час складання такого протоколу, фактичний час затримання, а також підстави затримання Особа_6. Крім цього, із даного протоколу слідує, що слідчим під особистий підпис роз'яснено затриманому права, передбачені ст. 42 КПК України, копія протоколу затримання була вручена затриманому та захиснику [9].

Враховуючи наведене, з протоколу про затримання видно, що Раду адвокатів Рівненської області було повідомлено про затримання Особа_6, а також представник органу, уповноважений законом на надання безоплатної правової допомоги, був проінформований про затримання та призначено адвоката. Слідчий підтвердив, що затримання Особа_6 відбулося на підставі пунктів 1, 2, 3 ч. 1 ст. 208 та п. 6 ч. 1 ст. 615 КПК України, і строки затримання не були перевищені. А тому, підстав, для звільнення затриманого немає. Згідно з наявними матеріалами, затримання Особа_6 відбулося відповідно до порядку, визначеного чинним кримінальним процесуальним законодавством. У зв'язку з цим, суд не виявив підстав для задоволення скарги на незаконність затримання...» [9].

Заслугове на увагу й позиція суду у справі № 619/6824/24 від 08 вересня 2024 року стосовно скарги адвоката Особа_4, поданої в інтересах підозрюваного ОСОБА_5 відповідно до ст. 206 КПК України, яка стосується незаконного затримання особи в рамках кримінального провадження № 4204222080000050. Відомості про це провадження були внесені до Єдиного реєстру досудових розслідувань 22 травня 2024 року за ознаками вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 332 КК України (Незаконне переправлення осіб через державний кордон України) [10].

Зокрема, в ухвалі Дергачівського районного суду Харківської області від 08 вересня 2024 року зазначено, «...у рамках досудового розслідування в зазначеному кримінальному провадженні, 6 вересня 2024 року о 18 год. 46 хв. було затримано Особа_5 відповідно до ст. 208 КПК України. 7 вересня 2024 року Особа_5 було повідомлено про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 332 КК України».

У свою чергу, слідчий суддя також встановив, що захисник підозрюваного подала скаргу до суду через «Електронний суд» 7 вересня 2024 року. Протокол затримання підозрюваного, складений відповідно до ст. 208 КПК України, був оформлений 6 вересня 2024 року, з зазначенням часу фактичного затримання - 18 год. 46 хв.

Відповідно до наявних матеріалів, пояснень учасників судового засідання та досліджених письмових доказів, затримання Особа_5 відбулося у спосіб і в порядку, визначеному чинним кримінальним процесуальним законодавством.

Щодо заяв захисника про фактичний час затримання о 16 год. 32 хв. 06 вересня 2024 року, на даному етапі слідчий суддя не має можливості підтвердити цю інформацію на основі представлених доказів. Крім того, на момент подання захисником скарги до суду та під час її розгляду, строк затримання особи без ухвали слідчого судді не перевищує терміни, передбачені ст. 211 КПК України, навіть якщо фактичне затримання відбулося о 16 год. 32 хв. [10].

Щодо порушення прав підозрюваного Особа_5, яке виникло внаслідок складання протоколу про затримання 06 вересня 2024 року о 23 год. 45 хв. а не відразу після фактичного затримання, позиція слідчого судді є наступною.

Згідно з ч. 1 ст. 208 КПК України, уповноважена службова особа має право затримати особу, підозрювану у вчиненні злочину, за який передбачено покарання у вигляді позбавлення волі, без ухвали слідчого судді чи суду. Відповідне право реалізується, зокрема, у випадках, коли особу затримують під час вчинення злочину або замаху на нього; а також якщо безпосередньо після злочину свідок, зокрема потерпілий, або очевидні ознаки на тілі, одязі чи місці події вказують на те, що саме ця особа щойно вчинила злочин [2].

Додамо, що в протоколі затримання Особа_5 були вказані саме такі підстави для затримання. Як уже зазначалося, в документі також вказано час затримання - 18 год. 46 хв., та дата - 06 вересня 2024 року.

Варто також вказати, що норми КПК України містять вимоги не лише щодо порядку затримання певної особи, а й щодо його оформлення.

Так, відповідно до ч. 5 ст. 209 КПК України, при затриманні особи, підозрюваної у вчиненні злочину, обов'язково складається протокол. У цьому документі, окрім відомостей, зазначених у ст. 104 КПК України, повинні бути вказані: місце, дата та точний час (година і хвилини) затримання відповідно до вимог ст. 209 КПК України; підстави для затримання; результати особистого обшуку; клопотання, заяви чи скарги затриманого, якщо такі були; а також повний перелік процесуальних прав та обов'язків затриманого. Протокол підписується особою, яка його склала, та затриманим. Копія протоколу негайно вручається затриманому під розпис і надсилається прокурору [10; 2].

Таким чином, з протоколу затримання Особа_5 видно, що в ньому детально викладено підстави затримання, а також роз'яснено права та обов'язки, передбачені ст. 42 КПК України. Крім того, відповідно до вимог частин 1 та 4 ст. 213 КПК України, близькі родичі та регіональний центр з надання безоплатної правової допомоги № 005-270006124 були повідомлені про затримання через телефонний зв'язок. Додатково, Раду адвокатів Харківської області також було проінформовано про затримання адвоката Особа_5 [10].

Більше того, слідчий суддя також підкреслює, що в протоколі затримання ОСОБА_5 зазначено, що він був складений 6 вересня 2024 року з 23 год. 45 хв. до 00 год. 16 хв., при цьому в тексті протоколу зафіксовано фактичне затримання 6 вересня 2024 року о 18 год. 46 хв. Слідчий суддя у своєму рішенні апелює до правової позиції рішення Верховного Суду викладеним у постанові від 20 жовтня 2022 року у справі № 565/1354/19 [6].

Слідчий суддя також враховує правову позицію Касаційного кримінального суду Верховного Суду, викладену у постанові від 27 травня 2019 року (справа № 766/22242/17). Згідно з якою, положення ст. 206 КПК України спрямовані на забезпечення процесуального

механізму звільнення слідчим суддею будь-якої особи, яка позбавлена свободи без судового рішення, і застосовуються саме в таких випадках. Водночас даний механізм не передбачає процедур оскарження рішень, дій чи бездіяльності працівників правоохоронних органів, що стосуються затримання особи відповідно до ст. 208 КПК України, *post factum*. Відповідні заперечення особа може висловити під час розгляду питання про застосування запобіжного заходу, а також під час підготовчого судового засідання і судового розгляду кримінального провадження по суті [10; 11].

Водночас не варто забувати, що навіть в умовах воєнного стану затримання може вважатися порушенням конвенційних прав людини. Нам імпонує позиція Т. О. Лоскутова, на думку якого, у положеннях ст. 615 КПК України необхідно встановити обов'язковий та максимально швидкий контроль слідчого судді за перевіркою законності затримання підозрюваної особи в умовах правового режиму воєнного стану [12, с. 423; 13, с. 330]. Науковець підкреслює, що у випадку термінового виконання повноважень слідчого судді прокурором для перевірки законності затримання, судовий контроль за цим заходом процесуального примусу має бути здійснений автоматично при першій можливості. Якщо затримана особа була доставлена до прокурора під час бойових дій, слідчий суддя повинен негайно провести судовий контроль за законністю затримання, щойно з'явиться така можливість. Безумовно це необхідно для ефективного забезпечення прав і свобод особи у кримінальному процесі

в умовах воєнного стану. На переконання Т. О. Лоскутова, судовий контроль можна врегулювати, використовуючи в кримінальному процесуальному законі фразу «негайно при з'явленні першої можливості» [13, с. 331]. Така позиція виглядає цілком обґрунтованою.

Висновки. Резюмуючи сказане вище, можемо зробити наступні висновки:

1. Фактичне затримання особи та складання протоколу можуть не відбуватися одночасно, враховуючи певні обставини, такі як відстань між місцем затримання та адміністративною будівлею уповноваженого органу, а також введення правового режиму воєнного стану тощо.

2. Запізніле складання протоколу про затримання особи може бути виправданим, якщо об'єктивні причини змусили уповноважену особу діяти саме так. Після затримання особи, щодо якої є обґрунтовані підстави вважати, що вона вчинила особливо тяжкий злочин (ст. 12 КК України), відповідна уповноважена службова особа зобов'язана забезпечити участь захисника в цьому кримінальному провадженні. При цьому КПК України дозволяє особі мати захисника як за рахунок держави, так і за власним вибором.

3. Аналіз кримінального процесуального законодавства та судової практики дозволяє стверджувати, що затримання уповноваженою службовою особою без ухвали слідчого судді є можливим. Разом з тим, слід визнати, що мають місце випадки коли слідчий суддя задовольняє скаргу сторони захисту щодо незаконності затримання, що і стане основою для подальших наукових досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Шумська (Резцова) Н. С. Затримання особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення як спосіб правомірного обмеження права на свободу та особисту недоторканність. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2023. № 2. С. 364-370. DOI: 10.31733/2078-3566-2023-2-364-370.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. Ст. 88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.
3. Гловук І., Тетерятник Г., Рогальська В., Завтур В. Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції чи заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації та/або інших держав проти України: науково-практичний коментар Розділу IX-1 Кримінального процесуального кодексу України. Електронне видання. Львів-Одеса, 2022. Станом на 25 березня 2022. 31 с.
4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) від 04 листопада 1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.
5. Ухвала Ужгородського міськрайонного суду Закарпатської області від 18 грудня 2024 р. у справі № 308/13922/23 (1-к/308/7260/24). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123951520>.
6. Постанова колегії суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 20 жовтня 2022 р. у справі № 565/1354/19 (провадження № 51-443км20) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106988921>.
7. Порядок інформування центрів з надання безоплатної правничої допомоги про випадки затримання, адміністративного арешту або застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою: постанова Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2011 р. № 1363. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1363-2011-%D0%BF#Text>.
8. Постанові Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 9 липня 2024 р. у справі 678/428/23. Сказане також стосується місця затримання URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120314108>.
9. Ухвала Рівненського міського суду Рівненської області 18 грудня 2024 р. у справі № 569/11533/24 (1-к/569/7643/24). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/124009291>.
10. Ухвала Дергачівського районного суду Харківської області від 08 вересня 2024 р. у справі № 619/6824/24 (провадження № 1-к/619/965/24). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121539723>.
11. Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 27 травня 2019 р. (справа № 766/22242/17). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/82188430>.
12. Лоскутов Т. О. Правове регулювання кримінального процесуального затримання в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2022. № 70. С. 417–423. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/259355/256000>.
13. Сирота Д. І. Проблеми кримінального процесуального затримання в умовах воєнного стану. *Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права* : матеріали IX Міжнародної науково-практичної конференції, м. Кременчук, 22–23 грудня 2023 р. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2023. С. 330-333. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-351-7-89>.